

**Παρατηρήσεις της RSA επί του Σχεδίου Νόμου
«Μεταρρυθμίσεις σχετικά με τις σχέσεις γονέων και
τέκνων και άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου»**

Εισαγωγή

Το υπό διαβούλευση Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τη μεταρρύθμιση διατάξεων του οικογενειακού δικαίου έχει ως στόχο την «ενίσχυση της ενεργού παρουσίας και των δύο γονέων στην ανατροφή του τέκνου». Ωστόσο, οι επί μέρους διατάξεις παρουσιάζουν ανησυχητικά κενά ως προς την συμμόρφωση της Πολιτείας με την υποχρέωσή της, απορρέουσα από τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης που κυρώθηκε με τον Ν 4531/2018, να διασφαλίζει στην έννομη τάξη της μία έμφυλη κατανόηση της ενδοοικογενειακής βίας και «μια ολοκληρωμένη προσέγγιση η οποία λαμβάνει υπόψη τη σχέση μεταξύ των θυμάτων, των δραστών, των παιδιών και του ευρύτερου κοινωνικού τους περιβάλλοντος», στην κρίσιμη δε συγκυρία της ραγδαίας αύξησης των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας του κορωνοϊού, σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, καθώς και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.¹ Η ανάγκη της πρόληψης και της παροχής της προσήκουσας προστασίας στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας οφείλει να διαπνέει τις διατάξεις για τη γονική μέριμνα, όπως συνάγεται από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ).² Παράλληλα, έχει πρόσφατα ανακοινωθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η εκπόνηση στοχευμένων νομοθετικών ρυθμίσεων σε ενωσιακό επίπεδο για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας, προς τις οποίες θα κληθεί να προσαρμοστεί η ελληνική έννομη τάξη.³ Στο πλαίσιο αυτό, παρατηρούνται με ανησυχία, με αφορμή την υποβολή του Σχεδίου Νόμου, διάχυτες τάσεις στο δημόσιο λόγο, αντίθετες με τις υποχρεώσεις που δεσμεύουν τις αρχές βάσει της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης.⁴

Παράλληλα, φαίνεται να ελήφθησαν υπόψη από το Υπουργείο οι ευάλωτες ομάδες παιδιών στις οποίες θα εφαρμοστούν οι προτεινόμενες διατάξεις, όπως οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες που ζουν στην Ελλάδα,⁵ ενώ δεν προβλέπονται τα απαραίτητα μέτρα, όπως η διερμηνεία και η εμπλοκή των κοινωνικών υπηρεσιών, για να καταστεί δυνατή η διαπίστωση των αναγκών των παιδιών και η πρόσβαση της εν λόγω κατηγορίας πληθυσμού στις προτεινόμενες διαδικασίες διαμεσολάβησης.⁶

Η δε αιτιολογική έκθεση του Σχεδίου Νόμου κάνει λόγο για «προσαρμογή της ελληνικής έννομης τάξης σε όσα ισχύουν στις προηγμένες χώρες της Ευρώπης, όπου προβλέπεται από τη νομοθεσία η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας».⁷ Η

¹ Το Βήμα, «Κορωνοϊός : Η καραντίνα απογείωσε την ενδοοικογενειακή βία», 24 Νοεμβρίου 2020, διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/3vYwW0c>, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, COM(2021) 142, 24 Μαρτίου 2021, 11.

² ΕΔΔΑ, Υ.Σ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Αίτηση 4547/10, 13 Μαρτίου 2012.

³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, COM(2021) 142, 24 Μαρτίου 2021, 12.

⁴ Βλ. Δημόσια Επιστολή προς την Ανώνυμη Εταιρεία «ANTENNA TV», 19 Μαρτίου 2021, διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/3fhJ06L>.

⁵ Βλ. Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, Κατευθυντήριες Οδηγίες για την προστασία των γυναικών και των κοριτσιών κατά την πρώτη υποδοχή στην Ελλάδα και τη διαδικασία ασύλου, 2011, 8, διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/39c7E5c>.

⁶ Ομάδα Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών για τις Διακρίσεις σε βάρος των Γυναικών και των Κοριτσιών, Έκθεση για την Ελλάδα, A/HRC/44/51/Add.1, 29 Ιουνίου 2020, σκ. 67, διαθέσιμο στο: <https://bit.ly/3w8rzv9>.

⁷ Αναιρείται, ωστόσο, από την παραδοχή στην ίδια αιτιολογική έκθεση ότι δεν ελήφθησαν υπόψη συναφείς πρακτικές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

νομοθεσία κρατών όπως η Γαλλία πράγματι αποτελεί χρήσιμη πηγή καθοδήγησης για τον νομοθέτη, λαμβάνοντας υπόψη ότι στον Γαλλικό Αστικό Κώδικα (γαλλΑΚ) και δη στα αρ. 515-9 έως 515-13 αυτού,⁸ προβλέπονται ειδικές διατάξεις για τη ρύθμιση της γονικής μέριμνας στις περιπτώσεις των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας.

Στο παρόν κατατίθενται σύντομες παρατηρήσεις της Υποστήριξης Προσφύγων στο Αιγαίο (RSA) επί των συγκεκριμένων επιπτώσεων των επιλεγμένων διατάξεων του Σχεδίου Νόμου στην προστασία των παιδιών που υφίστανται και εκτίθενται σε κακοποίηση και ενδοοικογενειακή βία, με ιδιαίτερη προσοχή στην αυξημένη ευαλωτότητα ορισμένων ομάδων όπως οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο που ζουν στην Ελλάδα.

Ανάλυση επιλεγμένων ρυθμίσεων

1. Συμφέρον τέκνου: ΑΚ 1511

Το συμφέρον του παιδιού αποτελεί αόριστη νομική έννοια, η εξειδίκευση και ερμηνεία της οποίας από τον δικαστή «πρέπει να σχηματίζεται αφού ληφθούν υπόψη όλα τα στοιχεία, χωρίς να είναι αποφασιστικό ένα και μόνο κριτήριο»,⁹ κατόπιν ενδελεχούς έρευνας.¹⁰ Για το λόγο αυτό, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αρμόδια για την εποπτεία της εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, κυρωθείσας με τον Ν 2101/1992, υπογραμμίζει ότι τα κριτήρια στα οποία βασίζονται οι αρμόδιες αρχές για την αξιολόγηση του συμφέροντος του παιδιού είναι ενδεικτικά και μη ιεραρχικά.¹¹

Με την προτεινόμενη ρύθμιση, επιχειρείται η ανεπίτρεπτη και εσφαλμένη θέσπιση της εξυπηρέτησης του συμφέροντος «πρωτίστως από την ουσιαστική συμμετοχή και των δύο γονέων» ως προκαθορισμένης κατεύθυνσης του δικαστή στην **παρ. 2 της ΑΚ 1511**, η οποία όχι μόνο αντιβαίνει στην έννοια του συμφέροντος του παιδιού, όπως κατοχυρώνεται στην υπερνομοθετικής ισχύος Διεθνή Σύμβαση, αλλά και δημιουργεί κίνδυνο να στερηθούν άμεσης και αποτελεσματικής προστασίας τα παιδιά που βιώνουν σε περιβάλλον κακοποίησης και ενδοοικογενειακής βίας, για τα οποία η απομάκρυνση του τέκνου από τον έναν γονέα είναι συχνά απαραίτητη για να εξασφαλιστεί ήρεμο και ομαλό ατομικό και οικογενειακό περιβάλλον.¹²

Η, δε, προσθήκη της διάταξης «εφόσον η γνώμη του τέκνου κριθεί από το δικαστήριο ότι δεν αποτελεί προϊόν καθοδήγησης ή υποβολής» στην **παρ. 4 της ΑΚ 1511**, συνιστά περιορισμό του αναφαίρετου δικαιώματος των παιδιών να εκφράζουν τη γνώμη τους για κάθε απόφαση που αφορά στο πρόσωπό τους, αντίθετο με το αρ. 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹³ και το αρ. 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).¹⁴ Η λήψη υπόψη της γνώμης του τέκνου πρέπει

⁸ Όπως τροποποιήθηκαν από τον Νόμο 2020-936 της 30^{ης} Ιουλίου 2020 και ισχύουν.

⁹ Α Γεωργιάδης, *Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου*, Β' Έκδοση (Σάκκουλας 2017), 421.

¹⁰ ΕΔΔΑ, *Petrov και Χ κατά Ρωσίας*, Αίτηση 15197/02, 22 Μαΐου 2008, σκ. 98-102.

¹¹ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 14 (2013)*, CRC/C/GC/14, 29 Μαΐου 2013, σκ. 48-51.

¹² Βλ. ενδεικτικά ΜΠρΑΘ 1557/2020, ΜΠρΑΘ 16244/2019 σχετικά με πρόσφυγες θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

¹³ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμ. 14 (2013)*, CRC/C/GC/14, 29 Μαΐου 2013, σκ. 53-54.

¹⁴ ΕΔΔΑ, *Μ και Μ κατά Κροατίας*, Αίτηση 10161/13, 3 Σεπτεμβρίου 2015, σκ. 171-172.

να εκτιμάται ελεύθερα από το δικαστήριο, κατόπιν αξιολόγησης των συγκεκριμένων περιστάσεων της υπόθεσης.

Τέλος, επισημαίνεται ότι δεν απαιτείται τροποποίηση του Νόμου για τη διασφάλιση της ανάθεσης της γονικής μέριμνας και στους δύο γονείς, όπου αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου. Για τους λόγους αυτούς, το **αρ. 5** του Σχεδίου Νόμου πρέπει να απαλειφθεί.

2. Κακή άσκηση γονικής μέριμνας: ΑΚ 1532

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, «η μη οριοθέτηση κριτηρίων κακής άσκησης γονικής μέριμνας οδηγεί σε αυθαίρετες συμπεριφορές εκ μέρους του υπαιτίου γονέα, οι οποίες αντιβαίνουν στο συμφέρον του τέκνου». Ωστόσο, το Σχέδιο Νόμου φαίνεται να υποπίπτει σε σοβαρές αντιφάσεις, θεσπίζοντας ως ενδεικτικά κριτήρια κακής άσκησης γονικής μέριμνας, τα οποία στοιχειοθετούν λόγο αφαίρεσης αυτής, τη «διατάραξη της συναισθηματικής σχέσης του τέκνου με τον άλλο γονέα και την οικογένειά του και η με κάθε άλλο τρόπο πρόκληση διάρρηξης των σχέσεων του τέκνου με αυτούς». Καίτοι στόχος του νομοθέτη στο συγκεκριμένο Σχέδιο Νόμου είναι η εξυπηρέτηση της απρόσκοπτης επαφής του τέκνου και με τους δύο γονείς του, η ρύθμιση καταλήγει σε αφαίρεση γονικής μέριμνας, ήτοι σε πλήρη και ολοκληρωτική αποξένωση του παιδιού από τον άλλο γονέα, αντιστρατευόμενη την αιτιολογία της ρύθμισης. Δέον όπως σημειωθεί ότι τα ανωτέρω κριτήρια ουδόλως θεσπίζονται στην έννομη τάξη «προηγμένων χωρών της Ευρώπης» όπως η Γαλλία. Για το λόγο αυτό, συνίσταται η απόλειψη του **σημ. β'** του **εδ. β' της ΑΚ 1532**.

Προσέτι, η προτεινόμενη διατύπωση του **σημ. στ'** του **εδ. β' της ΑΚ 1532** θέτει εμπόδια στη διασφάλιση της προστασίας των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, δυσχεραίνοντας σοβαρά την απομάκρυνση του τέκνου από έναν γονέα που το κακοποιεί, εφόσον απαιτεί για την αφαίρεση της γονικής μέριμνας αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση για ενδοοικογενειακή βία ή για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

Ως αποτέλεσμα, παρά την πάγια αδυναμία της έννομης τάξης να συμμορφωθεί με τις επιταγές της ταχείας και αποτελεσματικής απόδοσης της ποινικής δικαιοσύνης,¹⁵ το Σχέδιο Νόμου εξαρτά την προστασία του τέκνου από την ολοκλήρωση της ποινικής δίκης πολυετούς διάρκειας μέχρι να καταστεί αμετάκλητη η απόφαση. Το Σχέδιο Νόμου υποπίπτει έτσι σε ανεπίτρεπτη αξιολογική αντινομία, εφόσον για τον κακοποιητικό γονέα απαιτείται αμετάκλητη δικαστική απόφαση προκειμένου να αφαιρεθεί η γονική μέριμνα, ενώ για τον γονέα που κατηγορείται για ψυχική απομάκρυνση των παιδιών από τους συγγενείς του άλλου, αρκεί πιθανολόγηση.

Καταλύει, δε, την προστασία που προβλέπει ο νομοθέτης στην ΚΠολΔ 735, σύμφωνα με την οποία «σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να διατάσσεται ιδίως η απομάκρυνση του καθ' ου από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκησή του, η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας του αιτούντος, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας», ενώ οδηγεί σε πλήρη καταστρατήγηση του σκοπού και των διατάξεων της Σύμβασης

¹⁵ Α Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, 6^η Έκδοση (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020), 122.

της Κωνσταντινούπολης, κατά ανεπίτρεπτη παραβίαση του διεθνούς δικαίου από τον κοινό νομοθέτη.

Τονίζεται στο σημείο αυτό ότι, σύμφωνα με τον γαλλΑΚ, επέρχεται αυτοδικαίως η αφαίρεση της γονικής μέριμνας από τον καθ'ού η ποινική δίωξη για έγκλημα κατά του έτερου γονέα, μέχρι την απόφαση του δικαστηρίου.¹⁶

Για το λόγο αυτό, συνίσταται η τροποποίηση του **σημ. στ'** του εδ. β' ως εξής: «η άσκηση ποινικής δίωξης του γονέα για ενδοοικογενειακή βία, όταν αυτή συνοδεύεται από δικαστική πραγματογνωμοσύνη ή για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής».

3. Προσωπική επικοινωνία: ΑΚ 1520

Οι παρατηρήσεις που εκτέθηκαν ανωτέρω σχετικά με την αμετάκλητη καταδίκη γονέα για ενδοοικογενειακή βία ή για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής τυγχάνουν ανάλογης εφαρμογής στην προτεινόμενη τροποποίηση του **εδ. α'** της **ΑΚ 1520**, η οποία δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους συνέχισης της έκθεσης των παιδιών σε κακοποιητική συμπεριφορά για πολυετή χρονική διάρκεια.

Η, δε, εισαγωγή τεκμηρίου του 1/3 του χρόνου επικοινωνίας, πέραν της δυσχερούς εφαρμογής στην πράξη, αντιβαίνει στο ανωτέρω εκτεθέν συμφέρον του τέκνου, ως έννοιας αόριστης, η οποία εξειδικεύεται από τον δικαστή, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των ατομικών περιστάσεων της υπόθεσης.

¹⁶ Άρθρο 378-2 γαλλΑΚ.

Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο (RSA)

Ιάσονα Καλαμπόκα 30

82131 Χίος, Ελλάδα

+30 22711 03721

info@rsaegean.org

<http://rsaegean.org/>